

СУЧАСНІ ФІНАНСОВІ РИНКИ

УДК 368.03:005.935.33 (477)

С. А. Ачкасова

к.е.н., викладач кафедри управління фінансовими послугами
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В СФЕРІ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті обґрунтовано комплексний підхід до підвищення ефективності регулювання трансфертного ціноутворення в сфері страхування, який включає сформовану ієрархічну модель проблем, що дає змогу структурувати його проблеми, встановити взаємозв'язок між ними і визначити послідовність їх вирішення.

Ключові слова: комплексний підхід, трансфертне ціноутворення, контрольована операція, пов'язана особа.

КОМПЛЕКСНЫЙ ПОДХОД К ПОВЫШЕНИЮ ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРАНСФЕРТНОГО ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ В СФЕРЕ СТРАХОВАНИЯ В УКРАИНЕ

COMPREHENSIVE APPROACH TO IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF REGULATION TRANSFER PRICING IN THE SPHERE OF INSURANCE IN UKRAINE

Аннотация. В статье обоснован комплексный подход к повышению эффективности регулирования трансфертного ценообразования в сфере страхования, включающий построенную иерархическую модель проблем, что позволяет структурировать его проблемы, установить взаимосвязь между ними и определить последовательность их решения.

Ключевые слова: комплексный подход, трансфертное ценообразование, контролируемая операция, связанное лицо.

Abstract. The comprehensive approach to improving the efficiency of transfer pricing regulation in the insurance sector, which includes the existing hierarchical model problem, enabling it to structure the problem, establish the relationship between them and to determine the sequence of their decision are substantiated in the article.

Keywords: comprehensive approach, transfer pricing, controlled transaction involving a person.

Вступ. Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про деякі питання проведення інституційної реформи в сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом» першочерговим завданням є забезпечення ефективної координації процесу реалізації державної політики в сфері європейської інтеграції, насамперед щодо проведення внутрішніх реформ для виконання зобов'язань за Угодою про асоціацію [1, 2].

Дослідження питань регулювання трансфертного ціноутворення в Європі здійснює Європейський Союз, що представлений Європейською Комісією і Спільним форумом ЄС з трансфертного ціноутворення, а також Організація економічного співробітництва та розвитку. Це зумовлює необхідність розвитку європейських стандартів трансфертного ціноутворення в Україні. Актуальним питанням підвищення ефективності регулювання трансфертного ціноутворення в сфері страхування. Це стало об'єктивною передумовою проведення дослідження за вказаним напрямом.

Питання запровадження трансфертного ціноутворення вивчали науковці Є. Глаз [3], О. Гутовська [4], П. Дзюба [5] та інші. Однак всебічно не досліджено питання структурування проблем регулювання трансфертного ціноутворення в сфері страхування, встановлення взаємозв'язку між цими проблемами і визначення послідовності їх вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування комплексного підходу до підвищення ефективності регулювання трансфертного ціноутворення в сфері страхування в Україні.

Результати. Страхування є невід'ємною частиною економіки і потужною складовою ринку фінансових послуг. Процеси глобалізації в сфері страхування дають змогу розвивати європейські стандарти саме в питаннях запровадження трансфертного ціноутворення.

Опрацювання теоретичних джерел й осмислення сучасних наукових поглядів на сутність понять трансфертного ціноутворення сприяли узагальненню і виокремленню його важливих характеристик, що полягають в особливостях визначення трансфертних цін (табл. 1).

Таблиця 1

СУТІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

Джерело	Сутність трансфертного ціноутворення
Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення» від 04.07.2013 № 408-VII [6]	Система визначення звичайної ціни товарів і/або результатів робіт (послуг) в операціях, визнаних відповідно до ст. 39 Податкового кодексу України контрольованими.
Постанова Правління НБУ «Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України» від 06.09.2007 № 324 [7]	Процес формування структури трансфертних цін банку.
Огляд законодавчих нововведень у зв'язку із запровадженням системи державного регулювання трансфертного ціноутворення станом на 15.01.2014 [8]	Загальне визначення поняття: реалізація товарів або послуг взаємопов'язаними особами у різних податкових юрисдикціях за внутрішньофірмовими цінами, що є відмінними від ринкових. Поняття для фіскальних цілей: спосіб визначення (нарахування; adjustment) належного прибутку / збитку компанії від операцій із пов'язаними особами перед їх оподаткуванням у відповідній податковій юрисдикції.
Кобзар О., Носов К. [9]	Система заходів із визначення справедливої ринкової ціни на певний товар чи послугу в господарських операціях, які проводяться у колі взаємопов'язаних суб'єктів або з суб'єктами-нерезидентами, прибуток яких підлягає оподаткуванню за нижчими, ніж в Україні, ставками (більш ніж на 5%), з метою оподаткування таких операцій ПДВ та податком на прибуток.
Дзюба П. [5]	Процес визначення трансфертної ціни, сукупність економічних відносин, які виникають у ході визначення трансфертної ціни на будь-який об'єкт торгівлі між пов'язаними компаніями або структурними підрозділами однієї компанії, якщо об'єкт торгівлі перетинає митний кордон

Як видно з табл. 1, трансфертне ціноутворення спрямовано на те, щоб трансфертна ціна була нижче від ринкової, що склалася на відкритому ринку між незалежними особами.

Однак ціноутворення в сфері страхування має особливості, у зв'язку з чим внесено зміни до методики визначення звичайної ціни страхового тарифу.

Основні положення чинної Методики визначення ціни страхового тарифу у порівнянні з положеннями попередньої методики наведено в табл. 2 [11].

Таблиця 2

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ ЦІНИ СТРАХОВОГО ТАРИФУ ДО ТА ПІСЛЯ ВНЕСЕННЯ ЗМІН

Розпорядження «Про затвердження Методики визначення звичайної ціни страхового тарифу» від 30.12.2004 № 3259 [10]	Розпорядження «Про затвердження Методики визначення ціни страхового тарифу» від 28.11.2013 № 4370 [11]
<p>1. При укладанні договорів з обов'язкових видів страхування, крім обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, страховики-резиденти застосовують страхові тарифи в межах максимальних розмірів страхових тарифів або відповідно до методики актуарних розрахунків, встановлених Кабінетом Міністрів України для відповідного виду обов'язкового страхування.</p> <p>2. При укладанні договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів застосовується розмір базового страхового платежу, затверджений відповідно до законодавства. Зазначений базовий платіж застосовується з урахуванням коригуючих коефіцієнтів, визначених відповідно до законодавства.</p>	<p>1. При укладанні договорів за видами обов'язкового страхування, крім обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, страховики застосовують страховий тариф у межах максимальних розмірів страхових тарифів або відповідно до методики актуарних розрахунків, установлених Кабінетом Міністрів України для відповідного виду обов'язкового страхування.</p> <p>2. При укладанні договорів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів розмір страхового платежу (внеску, премії) встановлюється страховиком самостійно шляхом добутку розміру базового страхового платежу та значень відповідних коригуючих коефіцієнтів, що затверджуються відповідно до законодавства.</p>

Розпорядження «Про затвердження Методики визначення звичайної ціни страхового тарифу» від 30.12.2004 № 3259 [10]	Розпорядження «Про затвердження Методики визначення ціни страхового тарифу» від 28.11.2013 № 4370 [11]
<p>3. Якщо розмір базового страхового платежу з обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів та коригуючих коефіцієнтів не затверджений в установленому порядку, то діють їх попередні розміри.</p> <p>4. Страхові тарифи за добровільними видами страхування обчислюються страховиком актуарно (математично) на підставі відповідної статистики настання страхових випадків.</p> <p>5. Розмір страхових тарифів за добровільними видами страхування, обчислений страховиком актуарно (математично), є складовою частиною правил страхування, які розробляються страховиком для кожного виду страхування окремо та реєструються в Нацкомфінпослуг.</p>	<p>3. При укладенні договорів міжнародного обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів страховики застосовують єдині розміри страхових платежів, установлені Моторним (транспортним) страховим бюро України для своїх повних членів, у межах максимальних розмірів страхових платежів, установлених Кабінетом Міністрів України.</p> <p>4. При укладенні договорів за видами добровільного страхування страховики застосовують страховий тариф, обчислений актуарно (математично) на підставі відповідної статистики настання страхових випадків. Розмір страхових тарифів є складовою частиною правил страхування, розроблених для кожного виду страхування окремо та зареєстрованих у Нацкомфінпослуг.</p> <p>5. Визначення ціни страхового тарифу в контрольованій операції (крім операцій з перестрахування) здійснюється страховиком методом порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу).</p> <p>6. Визначення ціни страхового тарифу в контрольованій операції з перестрахування у страховиків (перестраховиків)-резидентів здійснюється страховиком методом порівняльної неконтрольованої ціни (аналогів продажу).</p>

Як видно з табл. 2, особливі зміни стосуються запровадження методів порівняння страхового тарифу, застосованого страховиком під час контрольованої операції, з діапазоном розмірів страхових тарифів, застосованих за договорами перестрахування, укладеними страховиками (перестраховиками)-резидентами з непов'язаними особами.

У результаті опрацювання нормативних актів у сфері страхування [6, 7, 8, 11], а також аналітичної та наукової літератури [4, 12], визначено проблеми запровадження трансфертного ціноутворення у сфері страхування в Україні та здійснено їх розподіл на методологічні, організаційні, інформаційні, регуляторні (табл. 3).

Таблиця 3

**ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В СФЕРІ СТРАХУВАННЯ**

Групи проблем	Склад групи	Умове позначення проблеми
Методологічні	Відсутність механізму недопущення виникнення випадків подвійного оподаткування податковими органами при трансфертному ціноутворенні в сфері страхування	1
	Необхідність удосконалення інструментарію визначення ціни страхового тарифу, застосованого страховиком (перестраховиком) під час контрольованої операції при трансфертному ціноутворенні	2
Організаційні	Необхідність залучення кваліфікованих фахівців у сфері трансфертного ціноутворення страховиками та виділення відповідних коштів	3
Інформаційні	Дефіцит інформації із визначення страховими компаніями контрольованих операцій та пов'язаних осіб	4
	Наявність численних змін у правилах і нормах трансфертного ціноутворення у сфері страхування в різних країнах світу	5
Регуляторні	Складнощі в заповненні форм і виконання порядку складання звіту про контрольовані операції страховими компаніями	6

На підставі табл. 3, для підвищення ефективності трансфертного ціноутворення у сфері страхування запропоновано комплексний підхід, що ґрунтується на групуванні проблем ре-

гулювання (методологічні, організаційні, інформаційні, регуляторні) та їх ранжируванні, розв'язання яких підвищить рівень стандартів трансфертного ціноутворення.

На підставі табл. 3 обгрунтовано систему відносин між проблеми забезпечення ефективного регулювання трансфертного ціноутворення в сфері страхування, що подано у вигляді графу на рис. 1. Форма відносин елементів системи відображається стрілками. Напрямок стрілки вказує на проблему, що залежить від іншої, з якої стрілка виходить.

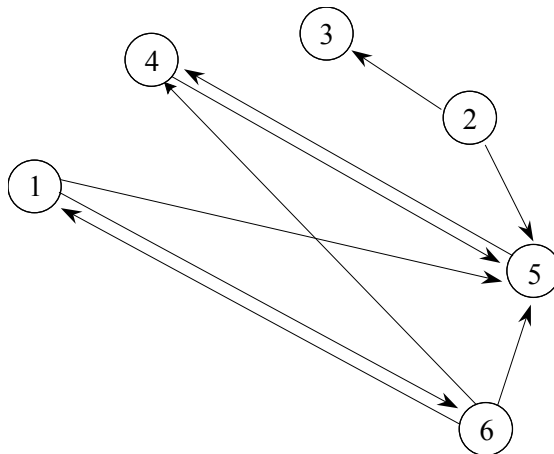

Рис. 1. Зв'язок між елементами проблем забезпечення ефективного регулювання трансфертного ціноутворення в сфері страхування

Із застосуванням методу структурування елементів системи побудовано ієрархічну структуру проблем (рис. 1). На основі графу (рис. 1), із використанням бінарного відношення «залежить від» побудована бінарна матриця досяжності (табл. 4), заповнення якої відбувається по рядках (зліва направо). Значення елементу матриці формується за формулою (1).

$$d_{ij} = \begin{cases} 1, & \text{якщо з } i \text{ можна потрапити в } j; \\ 0, & \text{якщо з } j \text{ можна потрапити в } i. \end{cases} \quad (1)$$

Таблиця 4

**МАТРИЦЯ ДОСЯЖНОСТІ ПРОБЛЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В СФЕРІ СТРАХУВАННЯ**

d_{ij}	Проблеми забезпечення ефективного регулювання трансфертного ціноутворення в сфері страхування					
	1	2	3	4	5	6
1	1	0	0	1	1	1
2	0	0	0	1	1	0
3	0	0	1	0	0	0
4	0	1	1	0	0	0
5	0	0	0	1	1	0
6	1	0	0	1	1	1

Наявність матриці досяжності (табл. 4) дає змогу розподілити всі елементи за рівнями ієрархії. Для визначення першого рівня ієрархії формуються підмножини $R(h_i)$, $A(h_i)$ і логічне перетинання двох підмножин $R(h_i) \cap A(h_i)$. Перший рівень ієрархії в системі буде той, для яких виконується умова:

$$A(h_i) = R(h_i) \cap A(h_i). \quad (2)$$

У результаті побудови матриці досяжності (табл. 4) визначені елементи $R(h_i)$, $A(h_i)$, $R(h_i) \cap A(h_i)$, які наведені в табл. 5. Виконання умови рівності $A(h_i)$ і перетинання підмножин $R(h_i) \cap A(h_i)$ позначено кольором.

Таблиця 5

**ПЕРША ІТЕРАЦІЯ АНАЛІЗУ ЗАЛЕЖНОСТІ ПРОБЛЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В СФЕРІ СТРАХУВАННЯ**

h_i	$R(h_i)$	$A(h_i)$	$R(h_i) \cap A(h_i)$
1	1, 4, 5, 6	1, 6	1, 6
2	4, 5	1, 4, 5, 6	4, 5
3	3	3, 4	3
4	2, 3	2	2
5	4, 5	1, 4, 5, 6	4, 5
6	1, 4, 5, 6	1, 6	1, 6

Перша ітерація (табл. 5) дала змогу виділити перший рівень ієрархічної моделі, якими є елементи 1, 2, 6. Вони вилучаються з таблиці для наступних ітерацій. Результат другої ітерації наведений у табл. 6.

Таблиця 6

**ДРУГА ІТЕРАЦІЯ АНАЛІЗУ ЗАЛЕЖНОСТІ ПРОБЛЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЕФЕКТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В СФЕРІ СТРАХУВАННЯ**

h_i	$R(h_i)$	$A(h_i)$	$R(h_i) \cap A(h_i)$
2	4, 5	4, 5	4, 5
3	3	3	3
5	4, 5	4, 5	4, 5

На підставі табл. 5 і 6 побудовано їх ієрархічну модель (рис. 2.1), що дало змогу визначити базові суперечності, які виникають у процесі запровадження й реалізації трансфертного ціноутворення в сфері страхування.

Рис. 2. Ієрархічна модель проблем, пов'язаних із необхідністю вдосконалення регулювання трансфертного ціноутворення в сфері страхування

Як видно з рис. 2, I рівень ієрархічної моделі — 1, 2, 6 елементи; II рівень — 3, 4, 5 елементи. Отже, такі проблеми, як дефіцит інформації із визначення страховими компаніями контрольованих операцій і пов'язаних осіб, наявність численних змін у правилах і нормах трансфертного ціноутворення у сфері страхування у різних країнах світу та необхідність залучення кваліфікованих фахівців до сфери трансфертного ціноутворення страховиками і виділення відповідних коштів є другим рівнем ієрархічної моделі проблем і потребують першочергового вирішення.

Висновки. Отже, обґрунтовано комплексний підхід до підвищення ефективності регулювання трансфертного ціноутворення в сфері страхування, який включає сформовану ієрархі-

чну модель проблем, що дає змогу структурувати його проблеми, встановити взаємозв'язок між ними і визначити послідовність їх вирішення. Встановлено, що комплексний підхід характеризує вимогу врахування взаємозалежних проблем, що входять до досліджуваної системи і впливають на досліджуваний об'єкт, крім того, враховує сукупність елементів, їх зв'язок, що складає одне ціле.

Список використаних джерел

1. Аналітична записка «Державне регулювання трансфертного ціноутворення в Україні як засіб протидії впливу капіталу» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/739>.
2. Деякі питання проведення інституційної реформи у сфері виконання майбутньої Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом : Розпорядження КМУ від 10.10.2012 №767-р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/767-2012-p>.
3. Глаз Е. Трансфертное ценообразование [Електронний ресурс] / Глаз Е. — Режим доступу : <http://ukrstrategy.com/ru/analitika/item/56-transfert-cen/56-transfert-cen.html>.
4. Гутовська О. Підготовку якісного звіту про контрольовані операції ускладнює...закон [Електронний ресурс] / Гутовська О. // Вісник Міністерства доходів і зборів України. — 2014. — № 14. — Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/6915>.
5. Дзюба П. Трансфертне ціноутворення: економічний зміст і специфіка / Дзюба П. // Економіка України. — 2006. — №1. — С. 14–22.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення : Закон України № 408-VII від 04.07.2013 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/408-18>.
7. Про схвалення Методичних рекомендацій щодо організації процесу формування управлінської звітності в банках України : Постанова Правління НБУ від 06.09.2007 № 324 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0324500-07>.
8. Огляд законодавчих нововведень у зв'язку із запровадженням системи державного регулювання трансфертного ціноутворення станом на 15.01.2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.dk.ua>.
9. Кобзар О. Сутність контролю трансфертного ціноутворення [Електронний ресурс] / Кобзар О., Носов К. — Режим доступу : <http://felix.kh.ua>.
10. Про затвердження Методики визначення звичайної ціни страхового тарифу : Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг в Україні від 30.12.2004 № 3259 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
11. Про затвердження Методики визначення ціни страхового тарифу Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України від 28.11.2013 № 4370 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.
12. Гутовська О. Настав час країні вийти на позитивну динаміку економічного розвитку [Електронний ресурс] / Гутовська О., Кінах А. // Вісник Міністерства доходів і зборів України. — 2014. — № 10. — Режим доступу : <http://www.visnuk.com.ua>.
13. Лямец В.И. Системный анализ: Вводный курс / Лямец В.И., Тевяшев А.Д. — 2-е изд. — Х. : ХНУРЕ, 2004. — 448 с.

14.05.2014